

Justitsministeriet

Civil- og Politiafdelingen

Europa-Kommissionen Generaldirektoratet for Retfærdighed, Frihed og Sikkerhed
Peter-Jozsef Csonka
Kontor D3 - Strafferetligt samarbejde
1049 Bruxelles
B Belgien

10 - 10 - 06

Dato:
Kontor: Det Internationale Kontor
Sagsbeh.: Charlotte Lauritsen
Sagsnr.: 2006-305-0309
Dok.: CHA40864

Høringssvar fra den danske regering vedrørende Kommissionens grønbog om uskyldsformodningen (KOM(2006)174 endelig).

Den danske regering takker for modtagelsen af Kommissionens ovennævnte grønbog, som har været sendt i høring hos en bred kreds af berørte myndigheder og organisationer.

På baggrund af bl.a. de indkomne høringssvar skal regeringen herved afgive følgende høringssvar vedrørende grønbogen og de spørgsmål, der stilles deri:

I. Generelle bemærkninger:

Den danske regering har indledningsvis noteret sig formålet med grønbogen, som dels er at undersøge, om grænseoverskridende tilfælde udgør et særligt problem på området for uskyldsformodningen, dels er at vurdere, om EU-lovgivning vil kunne styrke den gensidige tillid mellem medlemslandene.

Kommissionen anfører bl.a. i grønbogen, at i programmet for foranstaltninger med henblik på gennemførelse af princippet om gensidig anerkendelse blev der udpeget områder, hvor EU-lovgivning om gennemførelse af gensidig anerkendelse var ønskelig. Kommissionen anfører endvidere, at Kommissionen gennem en række høringer har identificeret rettigheder, hvor en øget synlighed ville styrke den gensidige tillid mellem medlemsstaterne. I 2003 blev der således vedtaget en grønbog om retssikkerhedsgarantier efterfulgt af et forslag til en rammeafgørelse i 2004. Hensigten var, at retssikkerhedsgarantier i forbindelse med indsamling og håndtering af bevismateriale – et emne, der ikke behandles i de nævnte tekster – skulle undersøges i

en efterfølgende fase. Kommissionen anfører, at den foreliggende grøn bog om uskyldsformodningen er en del af høringen om bevismateriale, idet nogle af rettighederne forbundet med uskyldsformodningen i mange retssystemer er knyttet til bevismidler (f.eks. mundtligt vidneudsagn og skriftligt bevismateriale).

Kommissionen anfører, at den med grønbogen er interesseret i at få belyst, om uskyldsformodningen opfattes på samme måde i hele EU, herunder hvad der menes med uskyldsformodningen, og hvilke rettigheder der kan udledes heraf. Hvis høringen viser, at der er behov for det, vil Kommissionen overveje at inkludere disse rettigheder i et forslag til en rammeafgørelse om retssikkerhedsgarantier i forbindelse med indsamling og håndtering af bevismateriale.

Danmark er enig med Kommissionen i, at det er vigtigt at sikre gensidig tillid mellem medlemsstaterne for at skabe grundlag for den gensidige anerkendelse af strafferetlige afgørelser inden for EU. Danmark mener imidlertid, at medlemsstaterne som udgangspunkt er bedst placeret til at varetage implementeringen af de eksisterende menneskeretlige standarder på det strafferetlige område. Efter den danske regerings opfattelse bør det fortsat primært være Den Europæiske Menneskerettighedskonvention, således som fortolket af Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol, der skal sikre en fælles standard på området, og der ses – ud fra de danske erfaringer – ikke at foreligge særlige grænseoverskridende problemstillinger vedrørende uskyldsformodningen, der nødvendiggør (også) en EU-regulering på området.

Den danske regering er på denne baggrund skeptisk over for behovet og mulighederne for på EU-plan at regulere spørgsmålet om uskyldsformodningen. En sådan regulering vil nemt kunne gribe ind i grundlæggende principper i medlemslandenes retssystemer, og der må derfor efter den danske regerings opfattelse påvises tungtvejende grunde for at indføre en EU-regulering på området.

II. Svar på spørgsmål nr. 1-9 i grønbogen:

Generelt:

De principper, der er indeholdt i begrebet uskyldsformodningen, og som omtales i Kommissionens grøn bog, må allerede anses for at være gældende i Danmark og i de øvrige medlemsstater i Den Europæiske Union, som følge af staternes tilslutning til Den Europæiske Menneskerettighedskonvention. Det er Danmarks opfattelse, at det for forståelsen og anvendelsen af disse principper ikke har betydning, om en konkret sag har relationer til andre stater, ligesom den

danske retsplejelovs regler om strafferetsplejen gælder for behandlingen af alle straffesager, uanset om sagerne har relation til forhold og/eller personer, der har tilknytning til andre stater.

Som følge af det fælles udgangspunkt, som Den Europæiske Menneskerettighedskonvention og konventionspraksis udgør, må det antages, at der er begrænset adgang til forskellige fortolkninger af princippet om uskyldsformodningen, og at eventuelle fortolkninger kan ses som udtryk for nødvendige og som udgangspunkt konventionsmedholdelige tilpasninger til de nationale systemer.

Om det danske straffesystem på de punkter, der spørges til i spørgsmål nr. 1-9, kan der oplyses følgende:

Spørgsmål nr. 1:

Er du enig i ovennævnte beskrivelse af, hvad der forstås ved uskyldsformodningen? Er der andre aspekter, som er udeladt?

Kommissionens redegørelse for uskyldsformodningen i grønbogen omfatter – set med danske øjne – de vigtigste aspekter af begrebet.

Spørgsmål nr. 2:

Findes der særlige foranstaltninger i Danmark til at beskytte formodningen om uskyld forud for dømsafsigelsen?

Den Europæiske Menneskerettighedskonvention er inkorporeret i dansk ret ved lov nr. 285 af 29. april 1992, som ændret ved lov nr. 1080 af 20. december 1995. jf. lovbekendtgørelse nr. 750 af 19. oktober 1998, og konventionen er således en del af dansk ret. Dette indebærer, at danske bestemmelser i bl.a. retsplejeloven altid skal fortolkes og ses i lyset af Den Europæiske Menneskerettighedskonvention.

Uskyldsformodningen, som fastlagt i artikel 6, stk. 2, i Den Europæiske Menneskerettighedskonvention, er ikke lovfæstet i dansk ret, men er et grundlæggende princip i dansk strafferetspleje. Nogle af de af Menneskerettighedsdomstolen udledte fortolkninger af artikel 6, stk. 2, er dog lovfæstet i dansk ret, jf. bl.a. nedenfor.

I straffesager gælder principperne om bevisumiddelbarhed og mundtlighed. Endvidere er grundsætningen om bevisbedømmelsens frihed for strafferetsplejens vedkommende fastslået i retsplejelovens § 896, 2. pkt., hvoraf det fremgår, at bedømmelsen af bevisernes vægt ikke er bundet af lovregler. Dommeren skal frit kunne skønne over bevisværdien af det bevismateriale, der lovligt er blevet forelagt under domsforhandlingen. Dette gælder såvel vægten af hvert enkelt bevis i sagen som den samlede afvejning af alle de fremlagte beviser.

Ved beviskrav forstås efter dansk ret den grad af sikkerhed, der på grundlag af bevisførelsen skal være opnået, for at et bestemt forhold kan anses for bevist. Hovedreglen i straffesager er, at tiltaltes skyld skal være sandsynliggjort i en sådan grad, at der ikke består nogen rimelig tvivl herom. Såfremt der efter bevisførelsen og bevisvurderingen består en rimelig tvivl om tiltaltes skyld, skal der således ske frifindelse (in dubio pro reo).

I relation til spørgsmålet om at beskytte formodningen for uskyld forud for domsafsigelsen, følger det af retsplejelovens § 1016 a, at ingen, som i embeds medfør er beskæftiget med en straffesag, må, så længe sagen ikke er pådømt eller bortfaldet, udtale sig uden for retten til offentligheden angående skyldsspørgsmålet. Bestemmelsen gælder efter forarbejderne bl.a. dommere, anklagere, politi og den valgte forsvarer. Bestemmelsen udelukker dog ikke, at politiet giver pressen faktiske oplysninger, f.eks. for at rense en person for urigtige rygter, men oplysningerne må ikke være ledsaget af en skyldsbedømmelse.

Endvidere følger det af retsplejelovens § 60, stk. 2, at ingen må deltage som dommer under domsforhandlingen i en straffesag, såfremt den pågældende vedrørende det forhold, som tiltalen angår, har truffet afgørelse om at varetægtsfængsle den tiltalte i medfør af retsplejelovens § 762, stk. 2.

Endelig kan der henvises til retsplejelovens § 752, stk. 3, hvorefter spørgsmål til en sigtet under en politiafhøring ikke må stilles på en sådan måde, at noget, der er benægtet eller ikke erkendt, forudsættes tilstået. Denne bestemmelse finder tillige anvendelse på forklaringer i retten, jf. retsplejelovens § 754, stk. 1.

Spørgsmål nr. 3 a):

Under hvilke omstændigheder kan en omvendt bevisbyrde eller en form for ændring af bevisbyrden accepteres?

Spørgsmål om beviskrav og bevisbyrde er meget komplekse og i øvrigt afhængige af de enkelte retssystemers regler om bevisførelse og bevisbedømmelse. Det er derfor svært at fremkomme med en udtømmende opregning af de situationer, hvor bevisbyrden kan siges at skifte eller blive modificeret.

I straffesager påhviler bevisbyrden anklagemyndigheden, hvilket vil sige, at anklagemyndigheden skal føre bevis for, at den pågældende er skyldig. Heri ligger også, at det er anklagemyndighedens opgave at sørge for en så udtømmende bevisførelse som muligt. Grundsætningen om, at anklagemyndigheden har bevisbyrden, er dog ikke uden modifikationer. Tiltalte kan komme i en situation, hvor bevisbyrden reelt bliver rykket over på vedkommende. Som det fremgår nedenfor under spørgsmål 4a), kan der opstå situationer, hvor anklagemyndigheden har fremlagt faktuelle beviser, som indebærer, at tiltaltes undladelse af at afgive en rimelig forklaring på tilstedeværelsen af disse beviser efter omstændighederne tillægges betydning som bevis.

Spørgsmål nr. 3 b):

Har du oplevet situationer med grænseoverskridende samarbejde, hvor bevisbyrden skabte problemer?

Nej. I Danmark er man ikke bekendt med sager, hvor bevisbyrdespørgsmål skulle have skabt problemer i relation til grænseoverskridende samarbejde.

Spørgsmål nr. 4 a):

Hvordan beskyttes retten til ikke at udtale sig i Danmark?

Sigtede er i straffeprocessen tillagt særlige rettigheder, som rækker ud over de egentlige partsbeføjelser. Disse rettigheder udøves i det væsentligste i samarbejde med eller direkte af forsvareren.

Nogle af de væsentligste beføjelser er retten til ikke at udtale sig (selvinkrimineringsforbudet), retten til at få kendskab til sagens bevisligheder i form af dokumenter og øvrigt materiale (aktindsigt), retten til at udtale sig om processtoffet (kontradiktion) samt retten til at være til stede i retsmødet (partsoffentlighed)

Forbuddet mod selvinkriminering er lovfæstet i dansk ret. Det følger af retsplejelovens § 752, stk. 1, at sigtede – inden politiet afhører den pågældende – udtrykkeligt skal gøres bekendt med sigtelsen og med, at vedkommende ikke har pligt til at udtale sig. Politiet kan foretage afhøringer, men kan ikke pålægge nogen at afgive forklaring. Ved afhøring i retten under efterforskningen finder § 752 tilsvarende anvendelse, jf. retsplejelovens § 754, stk. 1. Under afhøringer i retten under domsforhandlingen finder bestemmelsen ligeledes anvendelse, og tiltalte skal spørges om vedkommende er villig til at forklare nærmere om de forhold, som tiltalen angår, jf. retsplejelovens § 868, § 928, stk. 2, og § 939.

Denne rettighed skal ses i lyset af, at det er anklagemyndigheden, der har bevisbyrden i straffesager, og at sigtede således ikke har og ikke kan pålægges nogen bevisbyrde. Sigtede har ikke pligt til at udtale sig eller på anden måde frivilligt bidrage med oplysninger til sagens opklaring, men udtaler sigtede sig under sagen, kan udtalelserne bruges som bevis eller til sandsynliggørelse af sigtedes skyld over for denne.

At sigtede vælger ikke at udtale sig, indebærer ikke et bevis for skyld. I praksis vil det dog kunne skabe formodning for skyld i de tilfælde, hvor anklagemyndigheden har bevist et faktum, som sigtede naturligt ville være den eneste til at imødegå ved at afgive forklaring eller fremlægge oplysninger.

Derudover fremgår det af retsplejelovens § 171, stk. 2, nr. 1, om vidnepligt, at pligt til at afgive forklaring som vidne i retten bl.a. ikke foreligger, hvis forklaringen antages at ville udsætte vidnet selv for straf eller tab af velfærd.

Endvidere følger det af § 10, stk. 1, i lov nr. 442 af 9. juni 2006 om retssikkerhed ved forvaltningens anvendelse af tvangsindgreb og oplysningspligter (der regulerer anvendelsen af tvangsindgreb, som foretages af den offentlige forvaltning uden for strafferetsplejen), at en lovhjemlet oplysningspligt begrænses i de tilfælde, hvor der er en konkret mistanke om, at en person eller en juridisk person har begået en lovovertrædelse, der kan føre til straf. Efter bestemmelsens stk. 3 har myndighederne pligt til at vejlede den pågældende om dennes manglende pligt til at meddele oplysninger, der kan have betydning for bedømmelsen af den formodede lovovertrædelse.

Spørgsmål nr. 4 b):

Er det anderledes i en situation, hvor et andet land også er indblandet?

Nej.

Spørgsmål nr. 4 c):

I hvilken udstrækning er juridiske personer omfattet af retten til ikke at udtale sig?

Det er i dansk retspleje lagt til grund, at juridiske personer – i vidt omfang – kan påberåbe sig retten til ikke at udtale sig og forbudet mod selvinkriminering.

Endvidere er såvel fysiske som juridiske personer beskyttet af retssikkerhedskravene i forbindelse med tvangsindgreb i lov nr. 442 af 9. juni 2004 om retssikkerhed ved forvaltningens anvendelse af tvangsindgreb og oplysningspligt. Juridiske personer vil således være omfattet af retten til ikke at udtale sig eller fremlægge belastende beviser i sagen, hvor virksomheden, risikerer at inkriminere sig selv ved fremlæggelse af oplysninger. Bestemmelsen skal tillige ses i sammenhæng med den praksis, som knytter sig til Den Europæiske Menneskerettighedskonventions artikel 6.

Spørgsmål nr. 5 a):

Hvordan beskyttes retten til ikke at afgive belastende vidneudsagn mod én selv i Danmark?

Som nævnt ovenfor under besvarelsen af spørgsmål nr. 4 a), er det et grundlæggende princip i dansk ret, at anklagemyndigheden har bevisbyrden. Den tiltalte kan således ikke tvinges til selv at fremlægge bevismateriale, der kan skade den pågældendes sag. Derimod er der intet til hinder for, at anklagemyndigheden fremlægger beviser, som er indhentet ved hjælp af tvangsindgreb, f.eks. ved hjælp af telefonaflytning, ved legemsindgreb eller legemsundersøgelse, ransagning, beslaglæggelse m.v.

Reglerne om tvangsprocessuelle tvangsindgreb er indeholdt i retsplejelovens kapitel 71 (indgreb i meddelelshemmeligheden, observation og dataaflæsning), kapitel 72 (legemsindgreb), kapitel 73 (ransagning) og kapitel 74 (beslaglæggelse og edition). Fælles for de tvangsprocessuelle tvangsindgreb er, at afgørelsen om det enkelte indgreb skal træffes af retten – som udgangspunkt på forhånd, men hvis øjemedet ellers ville forspildes (*periculum in mora*) så efterfølgende.

Spørgsmål nr. 5 b):

Er det anderledes i en situation, hvor et andet land også er indblandet?

Nej.

Spørgsmål nr. 5 c):

I hvilken udstrækning er juridiske personer omfattet af retten til ikke at afgive belastende vidneudsagn mod sig selv?

Det er i dansk retspleje lagt til grund, at juridiske personer – i vidt omfang – kan påberåbe sig retten til ikke at udtale sig og forbudet mod selvinkriminering. I tilfælde, hvor der alene gøres ansvar gældende over for en juridisk person, tillægges den juridiske persons repræsentant under sagen, typisk direktøren, samme rettigheder som en sigtet eller tiltalt.

Spørgsmål nr. 6 a):

Er udeblivelsessager mulige i det danske retssystem?

Den tiltalte har som udgangspunkt ret til at være til stede under domsforhandlingen og udgangspunktet er, at sagen udsættes, hvis tiltalte udebliver ved begyndelsen af domsforhandlingen. Den tiltalte vil typisk blive gjort bekendt med sagen ved forkyndelse af et anklageskrift, ligesom den pågældende vil blive gjort bekendt med, hvornår sagen skal forhandles i retten.

Retsplejelovens § 847, stk. 2, indeholder regler om sagens delvise fremme med bevisførelse uden tiltaltes tilstedeværelse. Heraf fremgår det, at retten, i de situationer hvor tiltalte – til trods for lovlig tilsigelse og uden oplyst lovligt forfald – udebliver, kan bestemme, at der skal ske afhøring af vidner og syns- og skønsmand, der er mødt, hvis det findes foreneligt med hensynet til tiltalte, og hvis udsættelse af afhøringen vil være til væsentlig ulempe for de mødte eller medføre væsentlig udsættelse af sagen. Afhøring kan dog kun ske, såfremt tiltaltes forsvarer er mødt.

I særlige tilfælde kan domsforhandlingen dog finde sted, og sagen afgøres, selvom tiltalte er udeblevet. Reglerne om udeblivelsesdomme findes i retsplejelovens § 847, stk. 3. Heraf fremgår det, at en domsforhandling kan gennemføres i tiltaltes fravær, hvis retten ikke finder tiltaltes tilstedeværelse nødvendig, 1) når tiltalte er undvejet, efter at anklageskriftet er forkyndt for den pågældende, 2) når tiltalte efter at være mødt ved sagens begyndelse har forladt tingstedet

uden rettens tilladelse, 3) når der under sagen alene er spørgsmål om ubetinget fængselsstraf i 6 måneder eller derunder, konfiskation, rettighedsfrakendelse eller erstatning og tiltalte har givet samtykke til sagens fremme, 4) når tiltalte ikke idømmes højere straf end ubetinget fængsel i 3 måneder eller andre retsfølger end konfiskation, førerretsfrakendelse eller erstatning, eller 5) når forhandlingerne skønnes utvivlsomt at ville føre til tiltaltes frifindelse.

Medmindre tiltalte har samtykket heri, kan domsforhandlingen alene fremmes i medfør af stk. 3, nr. 4, såfremt tiltalte har været lovligt tilsagt, og det fremgår af tilsigelsen, at udeblivelse uden lovligt forfald kan bevirke, at tiltalte dømmes i overensstemmelse med den rejste tiltale.

Efter retsplejelovens § 934, stk. 1, kan retten – hvis tiltalte udebliver uden oplyst lovligt forfald eller hvis tiltalte nægter at afgive forklaring – når der ikke under sagen er spørgsmål om højere straf end bøde, og omstændighederne ikke findes at tale imod, anse den tiltalte som den, der vedgår det ham påsigtede forhold, og påkende sagen uden videre bevisførelse.

I visse situationer, hvor tiltalte er udeblevet fra domsforhandlingen, er to-instansprincippet fraveget, således at anke er udelukket. Har der ikke været spørgsmål om højere straf end bøde, jf. retsplejelovens § 934, stk. 1, kan anke i disse tilfælde være udelukket på grund af bødens størrelse eller antallet af dagbøder. Er sagen fremmet trods tiltaltes udeblivelse efter retsplejelovens § 847, stk. 3, nr. 4, kan tiltalte anke strafudmålingen, men ikke skyldsspørgsmålet.

Hvor anke på grund af udeblivelse er udelukket, muliggør retsplejeloven, at sagen i nogle tilfælde kan genoptages. Imidlertid er der væsentlig forskel på baggrunden for domfældelsen i udeblivelsestilfælde, hvorfor der ligeledes er forskel til adgangen til genoptagelse.

Reglerne om genoptagelse er indeholdt i retsplejelovens § 987. Det følger af § 987, stk. 1, at hvis en udebleven tiltalt er blevet domfældt, uden at anke kan finde sted, kan domfældte begære sagen genoptaget til ny forhandling, når den pågældende godtgør, at have haft lovligt forfald og ved ham utilregnelige omstændigheder har været forhindret fra i tide at anmelde dette, eller at stævningen ikke rettidigt er kommet til domfældtes kundskab.

Det følger videre af § 987, stk. 2, at hvis sagen i medfør af § 847, stk. 3, nr. 4, er fremmet i tiltaltes fravær, kan domfældte uanset betingelserne i stk. 1, 1. pkt., begære sagen genoptaget til ny forhandling. Hvis domfældte udebliver under den nye domsforhandling, hæver retten ved kendelse sagen, og den afsagte dom bliver stående ved magt, jf. § 987, stk. 3.

Spørgsmål nr. 6 b):

Giver disse sager anledning til særlige problemer med hensyn til uskyldsformodningen, navnlig i en situation, hvor et andet land også er indblandet?

Generelt ses der i de nævnte tilfælde ikke at foreligge særlige problemer i relation til uskyldsformodningen.

Spørgsmål nr. 7:

Indeholder den danske lovgivning særlige regler om terrorforbrydelser? Hvis ja, bedes disse beskrevet for så vidt som de angår uskyldsformodningen. Gælder disse regler for andre forbrydelser?

Retsplejelovens straffeprocessuelle regler gælder for behandlingen af alle former for straffesager i Danmark, uanset karakteren af overtrædelsen.

Spørgsmål nr. 8:

Hvornår ophører formodningen om uskyld i Danmark?

Anvendelsesområdet for uskyldsformodningen er efter artikel 6, stk. 2 i Den Europæiske Menneskerettighedskonvention hele straffesagens forløb, indtil skyldsspørgsmålet er endeligt fastslået.

Hvornår skyldsspørgsmålet efter dansk ret kan anses for endeligt afgjort afhænger af den konkrete sags behandling – herunder om der er tale om en tilståelsessag, en domsmandssag eller en nævningesag, og om tiltalte vælger at anke dommen fra 1. instans for så vidt angår skyldsspørgsmålet eller kun udmålingen af straffen.

Forbudet i retsplejelovens § 1016a (mod at udtale sig uden for retten til offentligheden angående skyldsspørgsmålet, så længe sagen ikke er pådømt eller bortfaldet) bortfalder på det tidspunkt, hvor den kompetente myndighed træffer afgørelse om at slutte en sag, også selvom denne beslutning endnu kan omgøres. I tilfælde af domfældelse ophører forbudet ved sagens pådømmelse i 1. instans. Dog antages det, at forbudet formentlig genindtræder, såfremt sagen ankes.

Spørgsmål nr. 9 a):

Har du kendskab til andre problemer end dem, der er nævnt ovenfor, hvad angår uskyldsformodningen i en international sammenhæng?

Som det er fremgået ovenfor, finder man fra dansk side, at der ikke foreligger væsentlige problemer i relation til uskyldsformodningen i forbindelse med grænseoverskridende straffesager.

Spørgsmål nr. 9 b):

I hvilken udstrækning er disse problemer forbundet med en anden fremgangsmåde i andre retssystemer?

Se besvarelsen af spørgsmål nr. 9 a).

Spørgsmål nr. 9 c):

Vil EU-forslag kunne tilføre en merværdi på dette område? Hvis ja, på hvilken måde?

Som også nævnt i de indledende, generelle bemærkninger ovenfor under punkt I, ses der – ud fra de danske erfaringer – ikke at foreligge særlige grænseoverskridende problemstillinger vedrørende uskyldsformodningen, der nødvendiggør en EU-regulering på området. Den danske regering er på denne baggrund skeptisk over for behovet og mulighederne for på EU-plan at regulere spørgsmålet om uskyldsformodningen. En sådan regulering vil nemt kunne gribe ind i grundlæggende principper i medlemslandenes retssystemer, og der må derfor efter den danske regerings opfattelse påvises tungtvejende grunde for at indføre en EU-regulering på området.

Lene Espersen

Kristian Korffits Nielsen